

Setukaisten Ystävät - jäsentiedote 2/2000

Vuosikokous

Setukaisten ystävät -yhdistyksen vuosikokous pidettiin 3.4.2000 Helsingissä. Yhdistyksen hallitukseen valittiin uusina Rainer Ressler ja Pirjo Uino Helsingistä. (Tuija Saarisen ja Sirje Liemolan tilalle). Jäsenmaksut päätettiin pitää ennallaan: 80 mk, opiskelijat 40 mk ja yhteisöt 500 mk. Tilillepanokortti v. 2000 jäsenmaksua varten seuraa tämän tiedotteen liitteenä.

Vuosikokousesitelmän piti FT Mare Piho. Hän kertoi erittäin kiinnostavassa, valokuvien havainnollistetussa esityksessään Siperian setukaisista.

Setumaan tsasounia –valokuvanäyttely

Setukaisten ystävät -yhdistyksen toimesta on pari-kolme vuotta kerätty tietoja Setumaan tsasounista. Hankkeen tässä vaiheessa on valmistunut valokuvanäyttely Setumaan tsasounia. Valokuvanäyttelyn kuvat on ottanut virolainen ammattivalokuvaaja Toomas Tuul, joka työskentelee Viron televisiossa. Selittävät tekstit on kirjoittanut kulttuurisihteeri Tapio Mäkeläinen. Näyttelyyn kuuluu lähes 70 värivalokuvaa Setumaan alueen tsasounista, joista osa on Viron puolella, osa Venäjän puolella Setumaata.

Näyttely on esillä:

15.4.2000 saakka Suomen Ortodoksinen Kirkkomuseo, Kuopio

16.4.-16.5.2000 Lahti

1.6.-15.7.2000 Eesti rahva Muuseum, Tartto

heinä-elokuu Setumaalla

5.-13.8.2000 Yliopiston kirjasto, Tartto

syys-lokakuu Joensuu ja Outokumpu

Siperian setukaiset –valokuvanäyttely

Näyttelyn on koonnut FT Mare Piho Viron kansallismuseon ja omista kokoelmistaan

1.4.-31.5.2000 Tuglas-seura, Helsinki

Kurssi ja luento

Lokakuussa 2000 järjestää Helsingin yliopiston suomalais-ugrilainen laitos eteläviron eli võru-setun kielen kurssin. Kurssin opettaja on Tartton yliopiston dosentti Karl Pajusalu. Kurssiin liittyen Setukaisten ystävät – yhdistys järjestää võru-setun kielen tämänhetkistä tilannetta ja tulevaisuutta esittelevän tilaisuuden lokakuussa Helsingissä.

Lisätietoja Tapio Mäkeläiseltä ja seuraavassa tiedotteessa.

UUTISIA SETOMAALTA

KARJALAN JA SETUMAAN ALUEKYSYMYKSET -SEMINAARI EDUSKUNNASSA 12.11.99

Seuraavana osa seminaarin puheenvuoroista:

Muutokset Setumaan yhteiskunnallisessa asemassa vuosina 1991-1999

Ain Sarv, Setukongressin edustajiston puheenjohtaja

Otsikossa mainittua aihetta voi ja täytyy käsitellä kahdesta näkökulmasta - Setumaa katsottuna ja koettuna virolaisen yhteiskunnan taholta sekä Setumaan sisäisen yhteiskunnan olotilan muutoksista käsiin.

Ennen käsiteltävää aikakautta oli Setumaa Viron rajamaa, mutta sitä läpivievien, Pihkovan ja Venäjän sisämaalle suuntautuvien kulkuteiden ansiosta, ei takapajula. Junayhteys oli Valkan, Pölvän ja Pihkovan kanssa, Tallinna-Moskovan juna, lukuisia kaukobussilinjoja Tallinnaan, paikalliset bussiyhteydet Vörun, Pölvän ja Pihkovan kanssa säilyttivät liikennemahdollisuudet, kohtuullisella etäisyydellä olevat Pihkova ja Leningrad tarjosivat markkinoita kaupalle, niin että oli mahdollista viljellä juuresmaita rajallisissa mitoissa ja ne antoivat ihmisille sen myötä perustan selvitä taloudellisesti.

Monet virolaiset rannikkokylät ja pienet saaret olivat huomattavasti huonommassa tilanteessa. Setumaan hallinnollinen jako ei aiheuttanut kenellekään erityisiä esteitä tai pohdintoja, jokainen pääsi vapaasti sinne minne halusi. Toisesta hallintoyksiköstä tiedotti vain pieni kyltti tulpalla.

Myös Viron uudelleenitsenäistymisen prosessissa ei ollut Setumaa erityisen "kuuma" paikka tai jos, niin ehkä vain silloin kun Pihkovasta lähti tankkikolonna Tallinnaan päin. Muutokset alkoivat syntyä silloin kun Viro pikkuhiljaa alkoi suorittaa niitä tehtäviä mitä itsenäisen valtion kuuluu suorittaa. Valtion talous tuli leikata irti Venäjän taloudellisesta alaisuudesta ja mustista markkinoista. Se aiheutti myös kauppojen liikenteen kontrolloinnin tarpeen valtion sisään ja valtiosta ulos. Sillä tavalla syntyi niin sanottu talouspiiri. Noina aikoina oli Setumaa useasti lehtimiesten puheenaiheena, etupäässä arvattavasti salakaupan kulkemisen paikkana ja siitä johtuen Viron kehityksen kannalta arveluttavana paikkana. Lehtimiehet, joille Setumaa oli useasti vieras, myös vahvistivat heidän halveksivia ennakkoluulojaan setukaisista.

Seuraava vaihe alkoi kun Venäjä alkoi merkitä valtiorajaa ja rakentaa Viron merkitsemällä taloudellisella rajalla. Rakennettu piikkilanka-aita pysäytti siihen asti vielä toimivan liikenteen Setumaan eri osien välillä. Tietyn ajan piti se Setumaata poliitikoiden, lehtimiesten ja muun julkisuuden huomion keskipisteenä mutta Viron Tallinna-keskeinen yhteiskunta väsy nopeasti. Kun Euroopan Unioniin liittymisen ja viisumivapauden suhteiden esteenä tarjottiin Viron itärajan epävarmuutta, oli julkinen mielipide Setumaan vaatimusten vastainen. Sen prosessin kruunasi silloisen pääministerin Andres Tarandin julkinen esiintyminen, jossa hän sanoi että Viro luopuu Petserimaasta ja on valmis allekirjoittamaan uuden rajasopimuksen, mikä tekisi siitä luopumisesta ikuisen.

Sen lisäksi että luotu este erotti perheet ja esti ihmisiä käymästä omaisten hautapaikoilla ja kirkossa, se leikkasi Setumaan irti taloudellisista markkinoistaan ja kulkuyhteyksistään sekä asetti paikalliset asukkaat ja koko alueen erittäin vaikeaan taloudelliseen tilanteeseen, mikä taas kasvatti poissiirtoa Setumaalta.

Välipalaksi Setumaan sisäisestä yhteiskunnasta

Toisen maailmansodan jälkeen ei setukaisille jäänyt omaa hallinnollista yksikköä. Oma kansa tunnettiin kielestä, tavoista ja uskonnosta. Yhdistävä linkki olivat seurakunnat ja ennen kaikkea oman paikkakunnan kirkkopyhät, mitkä yhdistivät myös kaupunkeihin muuttaneita setukaisia. Virolaisten taholta koettiin vain halveksimista mikä sai useat häpeämään ja vaikenemaan omista setusukujuuristaan. Olennaiseksi tekijäksi setukaisten yhteenkuuluvuuden tunteen kehittämisessä olivat Setun laulun (leelo) päivät, mitä järjestettiin joka kolmas vuosi alkaen vuodesta 1977.

Viron vapaudenliikkeen huipentumakaudella Tallinnassa ja Tartossa luotu yhdistys "Petserimaa" oli ennen kaikkea kaupungissa asuvien Petserimaalta kotoisin olevien ihmisten yhdistys, jotka olivat kiinnostuneita Tarton rauhansopimuksen rajojen kehittämisestä ja Petserin puolelle jääneiden talojen ja maiden palauttamisesta.

Yhdistyksen johtokunnassa oli vain pari setukaista ja Setumaan yhteenkuuluvuuden tunteeseen tämä yhdistys ei huomattavasti vaikuttanut. Sillä oli kuitenkin merkittävä rooli Seton 3. edustajakokouksen koolle kutumisessa.

3. Seton edustajakokouksesta tuli itse asiassa Setumaan yhteiskunnan rakentamisen tukijalka. Ensiksi julistettiin siellä setukaisten kielen ja kansan yhteenkuuluvuutta, toiseksi kiinnitettiin siellä olennaista huomiota Setumaan niin alueen taloudellisen, sosiaalisen kuin poliittisen kehityksen kysymyksiin. Kokouksessa valittu edustajien hallitus alkoi jatkuvasti toimia Setumaata koskevien kysymysten selittämisen parissa viranomaisille ja poliitikoille.

Alkuaikoina ei ollut Edustajien hallituksella juuri vakavaa asemaa. Viranomaiset ja poliitikot kuuntelivat parhaimmissa tapauksessa setukaisten mielipiteitä. Joskus tuli takaiskuja yksittäisten aktivistien ajattelemattomista poliittisista toimista tai ilmaisuista. Useasti puuttui poliittinen koordinaatio ja yhteistyö. Välillä luotiin hallituksen luokse Setumaan erikoisedustajan instituutio mikä taas yhteistyön puutteen takia lakkautettiin. Siinä yhteydessä täytyy myös mainita yritys luoda Setun pitäjille tukien erillinen maakunta, mutta sekin epäonnistui. Siihen ei oltu kerta kaikkiaan vielä valmiita.

1994 alettiin metsäsuomalaisten idean mukaisesti järjestää jokavuotista Seton Kuningaskunnan päivää. Se on toteutunut nyt jo kuudesti ja saanut varmaan paikan setukaisten kansan tavoissa. Muodollisen groteskisuuden ja vakavan sisällön ansiosta se on kiinnostanut myös lehdistöä ja sitä kautta on joka vuosi tarjoutunut mahdollisuus tutusta setukaisten asia virolaiselle julkisuudelle.

4. Seton edustajakokous vuonna 1996 ja siellä valittu Edustajien Hallinto johtivat Setumaan yhteistyön uudelle tasolle. Ensiksi luotiin jatkuva yhteistyö parlamentin poliitikkojen kanssa Petserimaan tukiryhmän muodossa. Sen johtaja Elo Peets oli vakituinen osallistuja myös Edustajien Hallintoon kokouksissa. Yhteisen painostuksen ja lobbytyön tuloksena on vuodesta 1997 sovellettu valtiollisen regionaalisen kehityksen Setumaan suuntausohjelmaa ja

luotu hallituksen avuksi asiantuntijoiden komissio sen koordinoitua varten. Toiseksi luotiin kahden maakunnan kolmesta setukaispitäjästä Setumaan Pitäjien Liitto, jonne neljäntenä liittyi myöhemmin Misson pitäjä, jossa setukaisia myös asuu. Pitäjien Liitto on ollut yksi vahvimpia pitäjien hallinnollisen yhdenkuuluvuuden muovaajista.

Pitäjien Liiton lisäksi on Setumaalla perustettu myös Setumaan Säätiö taloudellisen toiminnan ja yrittäjyyden edistämiseksi sekä Setumaan Kehittämisyhdistys kulttuurillisen

toiminnan käynnistäjäksi. Se että toisaalta tullut näkee tien vieressä kyltin, mikä merkitse Setumaan rajaa, voi tuntua päällisin puolin vähän tärkeilevältä mutta noiden kylttien roolia Setumaan yhteenkuuluvuuden luojina on vaikea aliarvioida.

Uudestaan Viron yhteiskunnan taholta katsoen myös viranomaiset ja poliitikot huomasivat ne muutokset ja Edustajien Hallinnon edustajia alettiin kutsua jo useasti erilaisiin neuvotteluihin. Tällainen toimintatapa ja tilanne on parantanut myös virolaisten suhtautumista setukaisiin yleisesti. Olla setukainen ei ole enää häpeä, vaan yhä enemmän ylpeyden aihe.

Vähän aika sitten järjestetyn Seto 5. Edustajakokouksen Edustajien Hallinnon tehtävänä on nyt säilyttää ja vahvistaa saavutettua asemaa demokraattisessa yhteiskunnassa.

Pari sanaa vörun liikkeestä ja sen yhteyksistä setun kysymyksiin

Pohjoisen ja eteläisen viron kielen poikkeaminen toinen toisistaan on tunnettu tosiasia. Tämä poikkeavuus ilmeni jo 1600-luvulla kun uskonpuhdistus eteni Viroon ja raamatuntekstejä alettiin kääntää paikalliseen kieleen. Aikojen kuluessa onkin ollut olemassa kaksi kirjoitettua kieltä - pohjois-viro ja etelä-viro. Vakavaan takaiskun antoi etelä-viron puhekielille Pohjan sota (1700-1721) jonka päättyessä ainoa kirjapaino jäi Tallinnaan. 1700 -luvun lopussa ja 1800 -luvun alussa yritettiin uudestaan kehittää eteläviron kirjakieltä, mutta yhtenäinen viron kieli luotiin kuitenkin pohjoisviron pohjalta. 1900-luvulla on eteläviron kieli ollut ennen kaikkea kaunokirjallisuuden käyttämä.

Suunnilleen itsenäistymisen aikana syntyi nuorien kirjailijoiden ja tiedemiesten liike, jonka keskus on Vörumaalla ja joka yrittää taas väro kiilt ja yleensä etelä-viron kirjakieltä kehittää. Siitä syystä että vörokesillä ei ole näin näkyviä ja erillisiä tunnuksia kuten setukaisten naisten hopeakoruilla koristetut kansanpuvut tai leelolaulut, oman identiteetin korostamiseksi ja säilyttämiseksi valittiin suunta jossa kirjoitettu vörun kieli poikkeaa mahdollisimman jyrkästi setun kielestä. Siitä syystä on mukaan tuotu lukuisasti vörunlaisia kirjaimia: q,y,x, e jyrkimmissä tapauksissa myös slaavilaisia kirjaimia.

Setukaisten enemmistö suhtautuu siihen kirjoitustapaan vieroksuvasti paitsi ehkä ne yksittäiset jotka työn takia joutuvat vörun liikkeen kanssa tekemisiin (esim. Paul Hagu). Ennen sitä käytettiin setun kielen kirjoittamiseksi vaan kahta lisämerkkiä seura luennoitsijan esimerkki niistä).

Nykypäivän Etelä-Viron alueella sijaitsee neljä vahvemmin eristyvää kielialuetta Mulgimaa, Tartumaa, Vörumaa ja Setumaa. Vaikka vörukesed ja setut ovat todennäköisesti lähtöisin samasta muinaisesta heimosta, niiden historiallinen ja kansankulttuurillinen kehitys on kulkenut sen verran eri polkuja pitkin, ettei niitä enää nykypäivänä voi missään nimessä luulla yhdeksi. Vaikka vörun liike onkin yrittänyt ottaa haltuunsa setun kielen aluetta,

Setumaan taholta sitä ei ole hyväksytty. Syy siihen saattaa olla myös siinä että vörun liike käsittelee setun kieltä alimmaisena eli kuten varhaisempi lingvistinen näkökulma sen ilmaisi - viron kielen vörun murteen setun murre.

Georg Pelisaar kansanedustaja: Arvostetut Suomen Eduskunnan ja Viron Riigikogun jäsenet, arvon rouvat ja herrat

Molotov-Ribbentropin vuoden 1939 rikollisen sopimuksen seurauksena miehitti Neuvostoliitto vuonna 1940 Viron Tasavallan. Tämän tosiasian on myöhemmin myöntänyt myös Moskova.

Tasan viisi vuotta Molotov-Ribbentropin sopimuksen jälkeen eli elokuun 23.päivänä 1944, muutti Neuvostoliitto yksinpuolisesti silloisen Viron hallinnollisen jaon, määräten rajan Viron Neuvostotasavallan ja Venäjän Liittotasavallan välillä. Venäjän Liittotasavaltaan, tarkemmin Pihkovan oblastiin, liitettiin suurin osa Petserimaasta (Petseri maakunnasta). Venäjän Liittotasavaltaan liitettiin myös kolme Narvan takana sijaitsevaa pitäjää, yhteensä 5 % Viron Tasavallan alueesta. Kansainvälisen lainsäädännön kannalta ovat tällaiset muutokset miehitetyllä alueella lainvastaiset.

Elokuun 23.päivänä vuonna 1991, Moskovan vallankaappauksen päivinä, julisti Viron Tasavallan Korkein Neuvosto vuonna 1918 julistetun Viron Tasavallan laillisen jatkuvuuden (restitutio) perusteella Viron itsenäiseksi. Venäjän Liittotasavalta sekä muut maailman valtiot ovat tunnustaneet Viron Tasavallan itsenäisyyden. Sen mukaan on Viron Tasavallan miehitys de jure loppunut. Mutta mikä on tilanne de facto? Elokuun 28. päivänä äänestivät Viron Tasavallan kansalaiset perustuslain puolesta mikä määrää Viron valtion rajaksi vuonna 1920 Viron ja Venäjän rauhansopimuksen rajan. Mutta sen jälkeen aloitti Venäjän Liittotasavalta yksinpuolisen rajan merkinnän Viron Neuvostotasavallan rajalla, mikä on merkitty samalla tavalla yksipuolisesti vuonna 1944 miehityksen olosuhteissa. Syksyksi 1993 merkitsi mainittua viivaa jo Venäjän rajavartioston rakennettu piikkilanka-aita.

Kun meille elokuussa 1994 tiedotettiin Venäjän armeijan poistumisesta Viron alueelta, täytyy se vieläkin tulkita poistumisena entisen Viron Neuvostotasavallan alueelta. Näin ollen on osa Viron Tasavallan alueesta eristetty piikkilanka-aidalla ja nykyisellä hetkelläkin Venäjän armeijan hallussa. Siitä voi päätellä, että osa Viron Tasavallan alueesta on jatkuvasti miehitetty ja siinä osassa asuvien Viron Tasavallan kansalaisten kohdalla ei ole 11 Maailmansodan seurauksia vieläkaan poistettu. Kaikista eniten harmittaa, että juuri sillä alueella on ollut ja on myös nykyhetkellä pienen setukaisten kansan alkuperäinen kotipaikka.

Yksipuolisesti merkityn rajan mukaan leikattiin irti yli 1135 neliökilometriä laaja alue, jossa asui yli 40 000 ihmistä. Puolitettiin pitäjät ja puolitettiin kylät, monissa tapauksissa menee piikkilanka-aita jopa läpi kotipihan. Ensimmäistä kertaa tämän kansan historiassa on setukaiset eristetty omista heimoveljistä ja siskoista. Ja näin on 20. vuosisadan lopussa! Mainittakoon, että Neuvostoliiton olemassaolon päivinä rajat liittotasavaltojen välillä puuttuivat. Haluamatta ollenkaan kehua puoli vuosisataa kestänyttä miehityskautta, väittäisin kyseisen aikakauden olevan setukaisille nykyistä helpomman - vanhemmat, on eristetty lapsista, siskot veljistä, puhumattakaan lukuisten naapurikylien ja ystävyyskuntien eristyksestä, kaikennäköisen kanssakäymisen häviämisestä.

Rajanylitysongelmat ovat johtaneet lukuisten ihmisten lähtöön heidän kodeistaan. Olen henkilökohtaisesti ollut todistamassa, kun vanhukset ovat olleet halailmassa kaivorenkaita ja itkemässä omin käsin rakentamansa kodin jättämistä. Tässä on kyse kansan pakkolähdöstä, voi sanoa myös kyydityksestä 20. vuosisadan lopussa. Silloin kun jouduttiin lähtemään Karjalasta, oli Suomen valtiolla mahdollisuus antaa siirtolaisille korvausmaata. Myös Virossa on entisille maanomistajille palautettu heidän maansa ja omaisuutensa. Tämä ei päde valitettavasti setukaisten kohdalla. Tarjottava hyvitys mahdollistaa kyllä asunnon hankkimisen, mutta ei korvaa jätettyä metsää, maata ja muuta omaisuutta eikä sukupolvien elämäntyötä. Puhumattakaan kotitunteesta.

Vuodesta 1992 alkaen on pidetty vaihtelevalla menestyksellä neuvotteluja Viron ja Venäjän välillä. Olennaisissa kysymyksissä, mukaan lukien rajaongelmat ja setukaisten rajanylitys ei ole kuitenkaan tänäkään päivänä sopimuksia valtioiden kesken. On olemassa vain sopimus Viron ja Venäjän edustajien välillä mikä mahdollistaa rajaseudun asukkaiden--pelkistetyn, ilman viisumia tapahtuvan rajanylityksen kirkkopyhien aikana. Vierailta vanhempien luona ja auttaa heitä täytyy kuitenkin useammin. Lukuisten Itä-Petserin asukkaiden lapset ja lähimaiset asuvat kuitenkin pitempien välimatkojen päässä ja tarvitsevat viisumin, mitä jokainen ei pysty maksamaan.

Uudesta rajasta on ollut setukaisille valtavasti murhetta. Valtava murhe on myös setukaisten pääkaupungin, Petserin jääminen Venäjän puolelle.

Petseri on setukaisten kulttuuri ja kaupankäyntikeskus sekä olennainen liikennepiste. 1993 lopettivat liikenteen paikallisjunat ja bussiliikenne alkoi toimia erittäin heikosti, koska suuresta osasta nykyisistä teistä oli tullut umpiteitä.

Tähänastisen keskuksen eristäytyminen on muuttanut myös Viron puolelle jäävän Setumaan rajamaaksi, jossa nuorilta puuttuvat sekä työpaikat että tulevaisuudennäkymät. Aikaisempaa liha -ja juuresten tuotantoa vietiin myös Venäjän markkinoille. Nyt ovat markkinat virolaisille ja setukaistuottajille suljetut. Kuten kansa, myös paikallinen itsehallinto on köyhä ja kehityksen mukaan pysähtynyt. Kolmen vuoden sisällä on Viron valtio tukennut Setumaata 10 miljoonalla kruunulla vuodessa. Se on auttanut Petserin virolaista koulua ja satoja Viron Tasavallan kansalaisia Petserin alueella kuten myös siirtolaisia. Sen avulla on myös remontoitu koulurakennuksia Viron puolella olevissa pitäjissä tuettu talonpitäjiä. Valitettavasti on se raha liian pieni antamaan ihmisille toivoa siitä, että elämä Setumaalla menisi parempaan suuntaan. Liian pieni on se korvaamaan yhden julman rajan Setumaalle aiheuttamia vahinkoja.

Setukaisten jatkuvuus on kiinni heidän elinvoimastaan. Mutta se elinvoima voi säilyä vain heidän ikiomassa asuinpaikassaan. Setukaisten jatkuvuus 20. vuosisadan lopussa ei ole ainoastaan Viron, vaan myös koko Euroopan demokratian ja kansanpolitiikan koekivi.

Seppo Zetterberg. Suomen ja Viron itärajan historiaa sekä Karjalan ja Setumaan aluekysymysten taustaa

KARJALA

Laajimmassa mielessä Karjala tarkoittaa koko karjalaisen heimon asuma-aluetta, vuosisatojen kuluessa Ruotsiin (Suomeen) ja / tai Venäjään kuulunutta aluetta. Idän ja Lännen taistelu Karjalasta päättyi (sillä erää) Ruotsin ja Novgorodin (Venäjän) solmimaan Pähkinäsaaren rauhaan 1323. Siinä Karjala jaettiin kahtia: Ruotsin ja Venäjän Karjalaan Edelliseen vakiintui ruotsalainen hallinto, verotus, seurakuntalaitos jne., jälkimmäisestä Novgorod vahvisti otettaan mm. ortodoksisen käännästyksen avulla. Stolbovan rauhassa 1617 voittoisalle Ruotsille myös Laatokan Karjala.

Uudenkaupungin rauhassa 1721 Viipurin Karjala ja Laatokan rannikko Venäjälle = Vanha-Suomi, johon Turun rauhassa 1743 liitettiin lisää Ruotsilta voitettuja Suomen alueita. Suomi yhdistettiin Venäjään 1809, ja 1812 Vanha-Suomi (Viipurin ja Laatokan Karjala) palautettiin Suomen autonomisen suuriruhtinaskunnan yhteyteen. Rajaksi suunnilleen Stolbovan rauhan raja. Suomen itsenäistyminen 1917, Tarton rauha Neuvosto-Venäjän kanssa 1920, Suomen ja Karjalan itärajaksi Stolbovan raja.

Talvisodan jälkeen Moskovan rauhassa 1940 Suomi menetti Viipurin ja Laatokan Karjalat; rajaksi suunnilleen Uudenkaupungin raja. Se vahvistettiin Moskovan välirauhassa 1944 ja Pariisin rauhassa 1947.

Karjalan palauttamista koskeva nykyinen keskustelu koskee toisen maailmansodan seurauksena luovutettua Karjalaa eli Suomen Karjalaa (Kaakkois-Suomea).

SETUMAA (PETSERIMAA)

Kaakkois-Virossa oleva Setumaa oli tsaarin-Venäjän aikana kuulunut Pihkovan kuvernementtiin, kun taas varsinainen virolaisten asuinalue oli kuulunut Vironmaan (Eestimaa) ja Liivinmaan kuvernementteihin. Setumaa liitettiin Tarton rauhassa 2.2.1920 Viron tasavaltaan, ja siitä muodostettiin oma hallinnollinen yksikkönsä, Petserimaan maakunta (1 584 neliökilometriä). Se oli Viron yhteydessä "uusi" alue ja muodosti kaakossa Neuvosto-Venäjän-vastaisen rajan. Viroon liitetyn Setumaan väestöstä kaksi kolmannesta oli venäläisiä ja yksi kolmannes virolaisia, ja suurin osa jälkimmäisistä oli setukaisia, ortodoksisia virolaisia, jotka olivat satoja vuosia asuneet virolaisen ja venäläisen maailman rajalla ja viljelleet omaleimaista kulttuuriaan.

Setumaa (Petserimaa), väestö 1922 ja 1934

1922	henkeä	%	1934	henkeä	%
setukaisia	15 058	25,6	13 438	20,8	
virolaisia	4 354	7,4	8 459	13,0	
venäläisiä	38 206	64,9	41 006	63,5	
muita	1 232	2,1	1 749	2,7	
yhteensä	58 650	100,0	64 652	100,0	

Elokuussa 1944 Neuvostoliiton korkeimman neuvoston puhemiehistö antoi dekreetin, jonka mukaan kaksi kolmannesta Setumaasta (1 135 neliökilometriä, 40 709 asukasta, mm. Petseri) irrotettiin Viron sosialistisesta neuvostotasavallasta ja liitettiin Venäjän federatiiviseen neuvostotasavaltaan muodostettuun Pihkovan oblastiin. Viro itsenäistyi 1991 näine suppeine rajoineen de facto, vaikka pitikin de jure kiinni vuoden 1920 Tarton rauhan rajasta.

Aare Hörnin esitelmän lähtökohdat Karjalan ja Setumaan seminaarissa

Viron ja Venäjän rajan ylittäminen setukaisten näkökulmasta

Tarve ylittää raja johtuu :

1. Lähiomaisista, usein hyvin vanhoista ihmisistä joita asuu yhdellä tai toisella puolella rajaa
2. Omaisuudesta, sääntönä talon olemassaolosta yhdellä tai toisella puolella rajaa
3. Seurakunnan olemassaolosta yhdellä tai toisella puolella rajaa. Esimerkki: Taelovan kirkko sijaitsee Venäjän Liittotasavallassa. Seurakuntaan kuuluu 27 kylää, joista 24 sijaitsee Viron Tasavallan puolella. Saatsen kirkko sijaitsee Viron Tasavallassa, suurin osa seurakunnan jäsenistä asuu Venäjän Liittotasavallassa.
4. Sukulaisten hautapaikoista yhdellä tai toisella puolella rajaa

Rajan ylittäminen viisumilla on kallista ja jäykkää, paikallisia oloja ei ole lainkaan otettu huomioon. Mahdollisuutta ylittää raja yksinkertaisella tavalla tarvitsevat sekä virolaiset että venäläiset. Ongelma koskee suunnilleen noin 20-30 tuhatta ihmistä. Yksinkertaisemmaksi tehty rajan ylitys ei tarkoita kontrollin heikkenemistä, vaan päinvastoin, mahdollisuus kasvattaa kontrollointia.

Esitelmän lähtökohdat:

Setumaan tulevaisuudennäkymät

Viron poliittisten voimien enemmistö on odottavalla kannalla tai suostunut lainvastaisesti Venäjän Liittotasavallan hallussa olevien Viron Tasavallan alueiden luovutukseen. Venäjän Liittotasavalta joko ei koe rajasopimuksen solmimista tällä hetkellä tärkeäksi tai yrittää saada virolaiselta osapuolelta poliittisia myönnytyksiä. Rajasopimuksen nykyinen teksti sinänsä on vain tekninen. Yhtäkään jo olemassa olevaa tai myös rajasopimuksen solmimisen myötä syntyvää ongelmaa ei haluta ratkaista rajasopimuksella. Yhtään täydentävää sopimusta ei tällä hetkellä työn alla ole. Ainoana ratkaisuna näkee virolainen osapuoli muuttosiirtojen tukemisen Viron Tasavallaltaan siitä kiinnostuneille henkilöille. Setukaisten edustajisto Seto Kongress ei suostu millään ehdoilla Petserimaan luovutukseen lähtien siitä että sen tapaisia päätöksiä ei voi tehdä nopeasti, ilman kansanäänestystä, piittaamatta kansainvälisen lainsäädännön normeista.

Berliinin muurin kaatuminen on esimerkki siitä että vakavat päätökset vaativat kypsymiseen vuosikymmeniä. Setumaan ongelmat eivät voi kärjistyä Viron liittyessä Euroopan Unioniin.

Esimerkki: Euroopan Unionin vaatimus lopettaa yksinkertaistetun rajan ylittäminen ja ottaa käyttöön täysmittainen viisumijärjestelmä. Setumaan ongelmista pitäisi tulla Euroopan Unionin ongelmia ja Euroopan Unionin jäsenyydestä pitäisi olla apua niiden ratkaisemisessa. Riippumatta suuresta politiikasta voisi Setumaalla soveltaa ns. myönteistä osanottamispolitiikkaa. Kolme vuotta on Viron parlamentin (Riigikogu) Itä-Petseri - tukiryhmän, paikkakuntaministerin ja Setumaan Pitäjienliiton yhteistyön tuloksena toteutunut ns. Setumaan poliittinen ohjelma.

Sen ohjelman kautta on tuettu vanhuksia Itä-Petserimaalla, virolaista koulua Petserissä, museota, kirjastoja ja kirkkoja. Toiminnan pitäisi laajentua, mukaan tulisi saada Euroopan Unionin rahastoja. Setumaan kysymyksestä täytyy tehdä kansainvälinen kysymys, myös yhteistyösitojen luominen toisiin, samankaltaisessa tilassa oleviin kansoihin on tarpeellista.

Seppo Suhonen

SETUKAISTEN PEKO-EEPOKSEN KIELEN KAUNEUDESTA

Vuonna 1995 Suomessa julkaistiin setukaisten kansalliseepos Peko, jonka on jo 1927 luonut setukaisten ja koko Itämeren alueen suurin runonlaulaja Anne Vabarna. Sen toimittivat painokuntoon Paul Hagu ja Seppo Suhonen. Tässä eepoksessa on runsaasti runoudessa ja kansan-runoudessa käytettäviä kielikuvia, joita tarkastelen seuraavassa. Tunnusomai-simpia piirteitä on parallelismi, kerto, joka voi ilmetä monin tavoin.

1. Neljä peräkkäistä säettä voivat muodostaa tiukan analogisten parallelismien kompleksin, esim. (kirjab säkeissä n:o 75 - 78) Essu and¹ latsõ Maarja kätte / käänd¹ käeräti pääle // Maarja and´ partsi paaba kätte, vaot´ vanalõ naaselõ (suomennettuna) [Jeesus antoi lapsen Marialle / käänsi käsiliinan päälle // Maarja antoi sorsasen päästäjälle, vajotteli vanhalle naiselle]. Parallelismit ovat tällöin seuraavat: I (1. säkeessä) Jeesus antoi - (3.) Maarja antoi | II (1.) antoi - (2.) käänsi - (3.) vajotteli | III (1.) lapsen - (3.) sorsasen | IV (1.) Maarjan käteen - (2.) käsiliinan päälle - (3.) päästäjälle - (4.) vanhalle naiselle.

2. Synonyyminen, samaa merkitsevä parallelismi (lintu - leivonen): tsirk sis hõste tsiristelli / lõiv hõste lõõritõlli [lintu sitten hyvästi siritti / leivonen hyvin luritti].

3. Paralleeliset sanat ovat seuraavissa säkeissä todellisia synonyymeja, samaa merkitseviä, ehkä kuitenkin pienin vivahduseroin (maailmaan - maan päälle): (17) Timä tõi õks kui ime ilma pääle, tõi maama maa pääle [hänet kuinka toi äiti maailmaan, toi maammo maan päälle].

4. Tällainen parallelismi voiesiintyä myös säkeen lopussa (kuollut - mustaan multaan mennyt): (7) kiä om jo ammu ar koolnu, ommõ mustõ mulda lännü [joka on jo ammoin kuollut, on mustaan multaan mennyt].

5. Parallelismi voi esiintyä peräkkäisten säkeiden lopussa (ristin - ristin): (1) no heidä ma ette Essu risti / otsa pääle uma risti [niin teen rintaan Jeesuksen ristin / otsalle oman ristin].

6. Identtisten ainesten toisto peräkkäisten säkeenosien alussa (anafora) (itse - itse): (106) esi kumard, esi kuugi / pallõl pal´lõ jumalat [itse hän kumarsi, itse lausui / rukoili paljon Jumalaa].

7. Jonkin sanan toisto mutta sanajärjestyksestä muuttaen (takanapäin - takana): (1175) takah sis neile häste hähäti / naase¹ takah nal'atölli [takanapäin heille hyvästi hohoteltiin / naiset takana naljaili].

8. Myös määre eli attribuutti voidaan sijoittaa pääsanan jälkeen, tapahtuu sanojen järjestyksen muutos eli inversio (voimallisen miehen - lapsen kunnollisen): (91) jummal and' et meile jovvumehe, kõva latsõ kõrralitsõ [Jumala antoi meille voimamiehen, kovan lapsen kunnollisen].

9. Joskus toinen sana (tässä tapauksessa: oli) pannaan attribuutin ja pääsanan väliin: pikäl olli latsõl pikk pido [pitkällä oli lapsella pitkät pidot].

10. Käytetään hyväksi vastakohtaa, kontrastia (käski - kielsi): (2951) Essu käsk¹, kiko kiild¹ [Jeesus käski, kukko kielsi]. Seuraavassa esimerkissä ensimmäisen säkeen koko merkitys on vastakkainen toiselle säkeelle, mutta tämä vastakohta ilmaistaan erityisillä sanoilla (hampaisiin - varpaisiin): Jälki käve täl halu hambihe, tul'valu varbihe [menipä hälle tuska hampaisiin, tuli valo varpaisiin].

11. Nousu, kliimaksi, ilmaistaan säkeittäin suurenevin luvuin (päivän - kaksi - kolme sekä kolmeen - viiteen): (137) elle¹ nää päävä, kasve¹ kats, kulla kolm üükest elivät he päivän, kasvoivat kaksi, kolme yökultaa¹; (200) Essut jal kutsuti kolmõ paika / viite paika veerätedi [Jeesusta taas kutsuttiin kolmeen paikkaan, viiteen paikkaan vieriteltiin].

12. Nousun vastakohta, antikliimaksi, voidaan ilmaista pienenevin numeroin (kymmenestä yhteen, tässä: kolme - kaksi): (3017) Pekot uut¹ kodo kolm päivä, kai kodo kats päivä [Pekoa odotti koti kolme päivää / katsoi koti kaksi päivää].

13. Säkeen loppuosan sisältö voidaan toistaa seuraavan säkeen alussa (tässä: eivät uskoneet - eivät ottaneet todesta): (3207) õga õks nä seda usust võta-as / usust võta-as, tõöst panõ-s [eivätkä he sitä uskoneet / eivät uskoneet, eivät ottaneet todesta].

14. Edellisen esimerkin tapaan toistettava osa voi olla erilainenkin (tässä: kädessä - pivossa): (56) viht olli villane käeh, peoh liud lilleline [vihta oli villaa kädessä, kukkaisvati pivossa].

15. Voidaan esittää myös vertauksia kuin-sanalla avulla: küle- omma õks täl luu¹ kündre piu¹, sõrmõkundi¹ kui kulago¹ [kylkiluu on hällä kyynäräiset, rystyset kuin nyrkit]. Tässä esimerkissä on myös yhdysana kylkiluu hajotettu ja muita sanoja on pantu näiden osien väliin: kyljen ovat luut ja lisäksi vielä sana õks, jolla sinänsä ei ole omaa sanamerkitystä, muttan se on tarpeen rytmisistä syistä.

16. Käytetään metaforia (kullan - vahvalle = Peko): (169 - 172) Essu nakas' nimme nimitsemmä / kulla nimme korjamma // kõvalõ panni nime kõrralitsõ / perus nime Pekolasõ [Jeesus rupesi nimeä nimittämään, kullan nimeä keräämään, vahvalle pani oikean nimen, antoi nimen Pekkolainen].

17. Hyvin tavallinen on myös alkusoinnuttelu saman alkuäänteen avulla (tässä k-ääne): (267) Peko kasve kui kanep [Peko kasvoi kuin hamppu].

18. Mahdollisia ovat myös retoriset kysymykset: (201) Oo õks Peko esekeist, kallist latsõ kasvatajat [Voi Pekon isästä, rakasta lapsen kasvattajaa]. Yleensä suomi näyttää soveltuvan hyvin setukaiseepoksen poeettisten kielikuvien suomentamiseen.

26.-30.7. Päätnitsanpäivän matka Setumaalle

- majoitus Värskassa

26.7.

klo 09.30 lähtö m/s Georg Otsilla Helsingistä

klo 09.30 matkainfo laivan kokoustilassa

klo 11.30 brunssi laivalla

klo 13.00 saavutaan Tallinnaan

klo 14.00 lähtö Tallinnasta

klo 15.30 kahvitauko Adaveren tuulimyllyssä (omalla rahalla)

klo 17.00 Vooremaan maisemien ihailua

klo 19.00 saavutaan Värskaan, majoittuminen

klo 20.00 päivällinen hotellissa

27.7.

klo 09.00 aamiainen hotellissa

klo 10.00 opastettu retki Värskan kirkkoon, hautausmaalle, alueen tsasouniin

klo 14.00 lounas hotellissa

vapaata aikaa, esim. uimiseen

klo 17.00 tutustuminen Värskan ulkoilmamuseoon

leelokuoron konsertti museossa

päivällinen museossa (setukaisten perinneruokia)

28.7.

klo 09.00 aamiainen hotellissa

koko päivän retki Saatsen alueelle

- seuraamme päätnitsan päivän viettoa kirkossa, haudoilla ja kylässä

- Saatsen setukaismuseoon tutustuminen

- retkilounas

klo 20.00 päivällinen hotellissa

29.7.

klo 09.00 aamiainen hotellissa

klo 10.00 opastettu koko päivän retki Meremäelle, Vastseliinaan ja Missoon

klo 14.00 lounas Piirin kestikievarissa

klo 20.00 päivällinen hotellissa

30.7.

klo 09.00 aamiainen hotellissa

klo 10.00 lähtö Värskasta

klo 11.15 saavutaan Tarttoon

kahvitauko (omalla rahalla)

klo 12.00 opastettu Tarton kaupunkikierros

klo 14.00 lounas Tartossa

klo 19.30 lähtö Tallinnasta Tallink Autoexpressillä

klo 21.10 saavutaan Helsinkiin

Majoitus Värskan parantolahotellin uudella puolella. Täysihoito. Oppaina tunnetut setukaistutkijat. Lisätietoja matkanjohtaja Tapio Mäkeläiseltä, Tuglas-seura p. (09) 669617.

Setumaan tsasounia -näyttely

Setukaisten ystävät -yhdistyksen toimesta on pari-kolme vuotta kerätty tietoja Setumaan tsasounista. Hankkeen tässä vaiheessa on valmistunut valokuvanäyttely Setumaan tsasounia. Valokuvanäyttelyn kuvat on ottanut virolainen ammattivalokuvaaja Toomas Tuul, joka työskentelee Viron televisiossa. Selittävät tekstit on kirjoittanut kulttuurisihteeri Tapio Mäkeläinen. Näyttelyyn kuuluu lähes 70 värivalokuvaa Setumaan alueen tsasounista, joista

osa on Viron puolella, osa Venäjän puolella Setumaata. Tsasounat on kuvattu kesän 1999 aikana.

Näyttely on esillä:

1.1.-27.2.2000 Uspenskin katedraalin krypta

1.3.-31.3.2000 Suomen Ortodoksinen Kirkkomuseo, Kuopio

3.4.-30.4.2000 Lahti

kesäkuu Eesti rahva Muuseum, Tartto

heinä-elokuu Setomaalla

lokakuu Lappeenranta

Setukaisten ystävät -yhdistys

sihteeri Tapio Mäkeläinen
c/o Tuglas-seura
Mariankatu 8 B
00170 HELSINKI

puh. (09) 669 617
fax (09) 669 615

Sähköposti: tapio.makelainen@tuglas.fi

Yhdistyksen WWW-sivut internetissä: <http://www.tie.to/setu>

Yhdistyksen jäsenmaksu v. 2000 on 80 mk, opiskelijoilta 40 mk ja yhteisöiltä 500 mk